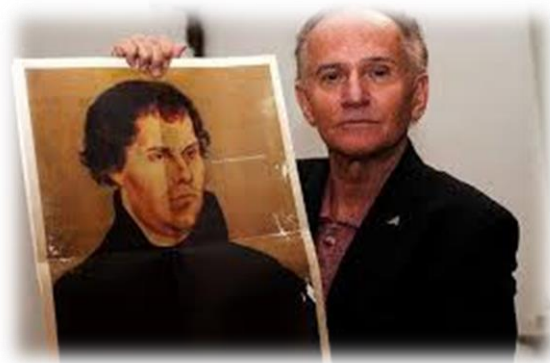

Jag har läst

Luther – Död eller levande

Av Per Ragnar
(2000)

Pia Hellertz - januari 2014

Innan jag började läsa Per Ragnars bok om Martin Luther trodde jag att jag skulle få en vanlig linjär berättelse om Luthers liv och leverne och vilken betydelse han haft för reformationen inom kristendomen. Inte kunde jag ana att jag istället snabbt skulle sugas in i texten och bli Luther, få känslomässigt uppleva hans våndor, hans sökande, hans ångest, hans kritiska ställningstaganden, hans ilska mot påven och katolska kyrkan och hans umbäranden, under skinnet. Martin Luther är bokens ”jag”, men inte bara det – Per Ragnars sätt att berätta gör att jag dras in i personen Martin Luther. Och jag fascinerats av detta märkliga liv. Vilken människa! Så enormt modig och klok. Hur vågade han? Det var ju en tid när det var lätt att mista livet. Men han var ju ofta – men inte alltid - säker på att ha Gud med sig. Utifrån den danske intuitionsbegåvningen Martinus kan man nog säga att tiden var mogen för Martin Luther. Det fanns många kritiska människor som längtade efter en reformation av kyrkan, så Luther kom i rätt tid och till rätt plats och var rätt person.

Per Ragnar läste allt han kom över, han umgicks med Luther under fyra års tid och förvånades över den bild som växte fram. Sist i boken har Per gjort en lista på de 38 böcker han läst ”i den ordning jag läst”, vilket är ett mycket ovanligt sätt att skriva referenser, som ju vanligtvis skrivs i bokstavsordning. Fast det är fel att skriva bara 38 volymer eftersom *Luthers Works* består av 55 volymer. Jag vågar inte tro att Per läst dem alla. Jag hittar en motivering till att Per gett sig i kast med Martin Luther, som enligt Per ibland kallade sig själv Martinus.¹

”Jag var så trött på att höra att Luther var allt eländes upphov så jag beslöt mig för att sticka kniven i fanskapet. /.../ Jag fann en man som tvivlade och grubblade precis som vi andra gör. Han var inte alls så sträng och trångsynt.”²

På baksidan av boken står det ”*Dagens sökare kan känna igen sig i Luthers troskamp!*” Helt klart. Jag regredierade tillbaka 35 år i tiden, när min materialistiska, ateistiska världsbild kraschade och jag stod ”naken och utlämnad” till ett känslomässigt och intellektuellt kaos.³ Min självklara grund hade inte längre hållit. Jag hade fått upplevelser och erfarenheter som marxismen och maoismen inte kunde förklara eller hjälpa mig förstå. Och jag grubblade. Vad skulle jag tro på? Vem och vad kunde jag lita på? Jag trodde att jag kanske höll på att bli

¹ Martinus är den latinska motsvarigheten till Martin och Mårten, som härstamar från den romerska krigsguden Mars. Namnet betyder *stridsbar*, eller *den som strider*.

<http://svenskanamn.alltforaldrar.se/statistik/lan/Martinus>

² Citatet hämtat från <http://hd.se/hoganas/2010/02/28/omvarderad-luther-ger-liv-i-kyrkan/>

³ Det var i samband med att jag gick hypnosutbildning år 1976-1980 under ledning av Lars-Eric Uneståhl och fick upplevelser av dimensioner som inte passade in i en materialistisk världsbild. Jag gick i terapi i 6 år. År 1978 på hösten fick jag kontakt med Martinus kosmologi och tyckte att jag äntligen ”hittat hem”. Men jag tordes inte längre tro, så jag ägnade 10-15 år till att kritiskt granska Martinus världsbild i ljuset av andra läror och ideologier, antroposofi, teosofi, kristendom, humanistisk psykologi m.m. Detta har jag skrivit om i första kapitlet till min bok ”*Världslärare*” eller *’Falsk profet’ – En kärleksfull granskning av Martinus kosmologi*”. Den ligger på min hemsida, www.piahellertz.com.

”galen” och var riktigt rädd. Eftersom min mamma hade hamnat på mentalsjukhus när jag var barn så tyckte jag att jag hade anledning att vara rädd. Och jag började gå i psykoterapi. Martin Luther gick i bikt. Jag gick i olika terapier i sex års tid, bland annat för att jag ville bli psykoterapeut. När de sex åren var över var jag trött, både på mig själv och på tanken att arbeta med andras problem. Hur länge Martin Luther gick i bikt framgår inte.

Liv och karriär

Martin Luther föddes den 10 november 1483 och dog den 18 februari 1546 och blev alltså 63 år. Hans hemort var Wittenberg. Hans far ville att han skulle studera juridik, så det gjorde han. Själv ville han studera teologi, så det gjorde han. Han disputerade och blev professor i bibelteologi vid universitetet i Wittenberg. Då bestämde han sig för att bli munk, så den 17 juli år 1505 gick han till augustinereremiternas kloster ”redo att bli munk”, utan att ha fått sin fars välsignelse, men den fick han så småningom. Nu beskriver han munklivets vedermödor och sina grubblerier. Finns Gud? Vem är Gud? Vad är det som gäller? Tro eller gärningar?

Om jag förstår Per Ragnar rätt så är detta en tid av återgång till gamla traditioner som en reaktion på en reformation som börjat på olika håll inom kyrkan.

”De reformerade klostren skall slås samman med de andra, klostertukten återinföras, det gemensamma ätandet vid de långa borden, tigandet, fastande, ingen augustinerbroder får dricka ute i staden, kvinnor ska hållas på avstånd, fredagsboten skall fullgöras och de olika timmarnas gudstjänst.” (s. 34)

Luther är kritisk, dels mot traditionerna och dels mot hur de ytliga prästerna genomför mässan. ”*I ett huj fullbordar präster mässan, de läser den som uppförde de en komedi.*” Han är också mycket kritisk till livet i Rom. Han är kritisk mot reliktraditionen. Han berättar att det i en viss katalog finns 17 000 relikter uppräknade, ”*vilka tillsammans medför avlat som beräknas minska vistelsen i skärselden med 141 672 år*” (s.52).

”Danske kungen har i dagarna levererat delar av den heliga Birgitta samt Knut den store. Här finns en förgylld kista med 13 tänder och 5626 benbitar från okända martyrer, den heliga Elisabeths klädning, glas och sked, den heliga Bobilias finger och Bartolomeus ansiktshud, en av S:t Hieronymus tänder, fyra hårstrån från jungfru Maria, tre bitar av hennes mantel, sju från slöjan som stänkts med Kristi blod.” (s. 53)

Och så vidare... Det är helt otroligt. Luther menar att detta är ett slags avgudadyrkan. Luther skriver brev till höga prelater och även till påven och för fram sin kritik.

”Allraheligaste fader! Ännu en gång tvingar mig nöden att jag, ett mänsklighetens avskum och ett dammstoft på jorden, vänder mig till Ers helighet och höga majestät. Måtte därför Ers helighet i all mildhet vända sina faderliga, Kristus ställföreträdande öron till mig, arma får och nådigt höra på mitt bråkande” (s.76)

Eftersom Per Ragnar läst originaltexten av Martin Luther så förutsätter jag att dessa och liknande utdrag är citat. Vilket språk!

Luther reagerar också på dubbelspelet i Rom. ”*Jag tycker inte om det, jag avskyr ryktena om all omoral i denna stad bland påvar och klerker. Oäkta barn, kvinnor som påvar, besök i de beryktade kvarteren...*” Och jag hoppar till... Kvinna som påve! Stämmer det då att Påven Johanna faktiskt funnits? Där om tvista de lärde. Jag har läst boken om *Påven Johanna* av Donna Woolfolk Cross. Den var mycket trovärdig, men sanningshalten förnekas högljutt. Det har till och med gjorts en film. Martin Luther säger med Pers ord: ”*Jag har alltså med egna ögon sett marmorstatyn av den kvinna som en gång som påve suttit på den heliga stolen...*” (s. 36). Enligt Woolfolk Cross gjordes ett hål i sätet på en stol så att konststillhörigheten skulle kunna undersökas och konstateras. Det finns en bild på stolen i

boken.

Tillbaka till Luthers karriär. Han är ”predikant i klosterkyrkan, lector i refektoriet, församlingspräst, studiehandledare, inspektör för klostren, intendent för fiskdammen i Litzkau, skiljedomare för grälet i Torgau” och mycket, mycket mera. Jag förstår inte hur han hann med att göra allt han gjorde.

Han översatte bibeln till tyska för att allmänheten själv skulle kunna studera och därmed förlorade prästerskapet tolkningsföreträdet. Människorna kunde själva läsa och bedöma. På tre månader översatte han bibeln från grekiska. Nya testamentet tog tio veckor (s.125). Han skrev psalmer och katekesen. Han skrev den trosbekännelse som används i kyrkorna idag. Framförallt föreläste och predikade han. Och han grubblar:

”Varför sker sådant som det är Guds vilja att det inte ska ske? Skulden för att människor syndar är ju din, Herre! Du vet det onda – och du VILL det onda? För ville du det inte skulle det ju inte ske” (s. 49).

Luthers teser

Framförallt var Luther kritisk mot försäljningen av avlatsbrev, som innebar att man köpte sig fri från skärselden och helvetet. Den 31 oktober 1517 spikar Luther upp sina 95 teser om avlatens innebörd⁴ på Slottskyrkans dörr i Wittenberg. Syftet var att offentliggöra dem som underlag för ”disputation”. Luther ville ha en allmän diskussion om avlaten.

”Det blev inledningen på en religiös jordbävning som betydde att kristendomen i Europa delades upp i två huvudinriktningar, en katolsk och en protestantisk, vilket kastade Danmark ut i en djup religiös och politisk kris som resulterade i inbördeskrig. Resultatet av kriget blev att den lutherska reformationen infördes på ett mer dramatiskt och konsekvent sätt än någon annanstans i Europa.”⁵

Det blev också upprinnelsen till spikningstraditionen vid våra universitet. Avhandlingar ska offentliggöras tre veckor innan disputationen för att den intresserade allmänheten ska ha tid att läsa in sig och kunna ställa sina frågor till författaren vid disputationstillfället.

Här spikar jag min avhandling om ”Kvinnors kunskapssyn och lärandestrategier” vid Örebro universitet i oktober 1999. Där får den hänga fram till disputationen.

Den 12 november disputerade jag, d.v.s. försvarade min forskning. Spikningen är en ceremoni med lite tal och lite musik och sen fika på institutionen.

⁴ Lite mer bakgrundsberättelse om detta finns på <http://www.alltombibeln.se/bibelfragan/95teser.htm>. Här finns också de 95 teserna redovisade.

⁵ Citat från <http://nordentyskland.com/2012/10/22/16-45-panel-om-wittenberg-nordens-jerusalem-och-religion/>

Etablissemanget försöker få Luther att ta tillbaka, att återkalla sina teser och sina krav, men han står på sig. Han är verkligen modig. Han går hårt åt även påven och kallar honom Antikrist. Luther förnekar den katolska kyrkans sju sakrament⁶ och menar att det bara finns tre: dopet, boten och nattvarden. Han är kritisk mot bristen på jämlikhet. Bannbulla utfärdas mot honom. Eftersom man brände Luthers böcker så valde han att bränna bullan. Han bjöd in studenter och kollegor att delta i bränningen (s. 107). Som sagt – supertuff var han!

Undervisningen i Wittenberg

Eftersom jag själv ägnat större delen av mitt liv inom den akademiska världen blev jag intresserad av de ämnen som undervisades vid universitetet i Wittenberg som startade år 1502, det som senare kom att slås samman med universitetet i Halle, som startade 1694 och kom att heta Martin-Luther-universitetet Halle-Wittenberg.

Här undervisades i grekiska och hebreiska, ”de sköna konsterna”, teologi, etik, Aristoteles naturalhistoria, metafysik och retorik. Martin Luther verkar vara kritisk mot en del av denna undervisning, som han menar är överflödiga ämnen (s.74). På Luthers tid var det 4 000 studenter. Idag är det cirka 20 000.

Kritik mot räntelånen

Det som överraskade mig var att Martin Luther var så kritisk mot räntelånen.

”Och så dessa räntelån, denna den tyska nationens stora olycka! Om inte dessa fanns skulle många avhålla sig från att köpa lyx och främmande specerivaror. Så mycket elände dessa räntelån orsakat furstar, stiftelser och städer och adel och arvingar de senaste hundra åren! /.../ Man borde verkligen lägga betsel i munnen på herrarna Fugger och liknande bankhus.” (s.98)⁷

Det är ju samma kritik som idag förs fram mot det rådande ekonomiska systemet. De stora bankernas utsugning av världen.

Luther var också kritisk mot att människor tvingades tigga. Han tyckte att varje stad borde försörja sina fattiga. Dessutom önskade han att ”*varje stad också hade en flickskola i vilken flickor en timme varje dag fick höra evangeliet*” (s. 98).

Tack vare att boktryckarkonsten då hade uppfunnits spreds Luthers böcker snabbt och brett. Luther är besviken på att boktryckaren tjänar massor med gulden, medan han själv inte tjänat något på sina skrifter utan istället levde i fattigdom.

Luther gifter sig

Eftersom Luther inte lydde sin far när han var ung så valde han att lyda nu. Fadern ville att sonens namn skulle föras vidare genom att det skulle födas barnbarn. En grupp nunnor hade flytt från ett kloster och nu fick Luther träffa Katarina som han gifte sig med och fick sex barn med. Han fick högre lön och gåvor så han behövde inte längre leva i fattigdom. Katarina som han kallar Käthe, gör om klostret till en prästgård och trädgården till en köksträdgård. Hon verkar ha varit en mycket målmedveten och handlingskraftig kvinna. Och Luther beundrar

⁶ De sju sakramenten redovisas i <http://www.fragaprasten.nu/html/sakrament7.htm>

⁷ Om Fuggerfamiljens bank, se <http://en.wikipedia.org/wiki/Fugger>.

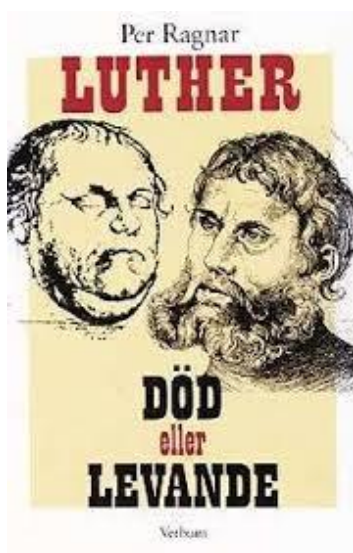
henne: ”Jag börjar faktiskt bli lite bekymrad för mig själv. Jag tar snart mer hänsyn till Katharina än till Kristus...” (s.145).

”Att jag blev student och magister och sedan fick doktorshatten, att jag lämnade detta och blev munk, vilket naturligtvis drog skam över mig och bittert förargade min far, att jag sedan råkade i luven på påven och han på mig, att jag tog en förrymd nunna till hustru, vem har läst något sådant i stjärnorna? Vem skulle ha kunnat förutsäga mig det? Vem mer än Gud kan tänka ut något sådant. Glöm aldrig, Vår Herre har humor.” (s.161)

Martin Luther våndas även över sitt åldrande:

”Och kroppens alla plågor som tär på den uttröttade själen. Varför lyser inte visheten kring mig, varför strålar jag inte av renhet som på en målning av Cranach. Istället krackelerar hela min anatomi och fysionomi som en illa behandlad oljemålning och jag upplöses i leverfläckar, fettknölar och slapp hud. Är detta människan i Guds avbild så kan jag bara säga att Vår Herre nog inte får vila på den sjunde dagen utan ta tag i skapardeggen igen för att hitta en bättre formation på den åldrande människan.” (s.172)

Jag kan inte annat än hålla med den käre Martin Luther. Han lovar också att ”När jag kommer tillbaka till Wittenberg skall jag ge maskarna en stor och fet doktor att kalasa på” (s. 180) Den 22 februari 1546 begravdes Martin Luther i Wittenbergs slottskyrka ”nära den dörr, på vilken han trettio år tidigare anslagit sina teser” (s.181).

Martin Luther – glädjedödare och allt eländes fader? Förtal och ärekränkning, menar skådespelaren Per Ragnar. I en enmansföreställning avslöjar han reformatorn som både sökare och livsnjutare.⁸ I närmare 200 kyrkor har skådespelaren Per Ragnar gett sin bild av reformatorn Martin Luther i sin enmansföreställning *Luther död eller levande*.⁹

Jag ägnade gårdagskvällen åt att åter titta på filmatiseringen av *Luther* från 2003. Den var bra förra gången jag såg den då jag inte hade några bakgrundskunskaper alls. Den var avsevärt mycket bättre nu, med Per Ragnars bok i bakhuvudet. Pers bok hjälpte mig förstå det som hände på filmen.

Tack Per för ännu en fantastisk, fascinerande och lärorik bok!

⁸ Utdrag från <http://www.dagen.se/insikt/per-ragnar-ar-martin-luther/>.

⁹ Hämtat från <http://www.mynewsdesk.com/se/view/pressrelease/per-ragnar-sticker-kniven-i-varumaerket-luther-733700>